

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2022

ΘΕΜΑΤΑ & ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

10 Ιουνίου, 2022

**ΙΣΤΟΡΙΑ
Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ**

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ

ΩΘΗΣΗ

Αφειτηρία το μέλλον

Επιμέλεια: Ομάδα Φιλολόγων
<https://www.othisi.gr/frontistirio/>

Παρασκευή, 10 Ιουνίου 2022
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων ιστορικών όρων:

- α. Φροντιστήριο της Τραπεζούντας
- β. Κοινοβουλευτική ομάδα των Ιαπώνων
- γ. Εθνικόν Κομιτάτον

Μονάδες 15

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α. Φροντιστήριο της Τραπεζούντας, σχολικό βιβλίο σελ. 248

Εκπαιδευτικό ίδρυμα του ποντιακού ελληνισμού, το οποίο ιδρύθηκε το 1682 από τον Τραπεζούντιο δάσκαλο του Γένους Σεβαστό Κυμινίτη. Το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας λειτούργησε παρά τις αντιξοότητες ως το 1922. Έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πνευματική και ηθική ανάπλαση των Ελληνοποντίων και στην ανάπτυξη της εθνικής τους συνείδησης.

β. Κοινοβουλευτική ομάδα των Ιαπώνων, σχολικό βιβλίο σελ. 86

Η εμφάνιση της κοινοβουλευτικής ομάδας των Ιαπώνων ήταν το μοναδικό νέο πολιτικό στοιχείο από τον πόλεμο του 1897 έως το 1909. Πρόκειται για πολιτικό μόρφωμα υπό τον Δημήτριο Γούναρη, το οποίο ιδρύθηκε το 1906. Επίκεντρο της κριτικής του ήταν η αδυναμία του πολιτικού συστήματος να προσαρμοστεί στις εξελίξεις της κοινωνίας. Η ομάδα δεν μπόρεσε να επιβιώσει και διαλύθηκε το 1908.

γ. Εθνικόν Κομιτάτον, σχολικό βιβλίο σελ. 77

Πολιτικός σχηματισμός στην Εθνοσυνέλευση του 1862-1864 με μικρότερη απήχηση σε σύγκριση με τις παρατάξεις των πεδινών και των ορεινών, υπό τον Επαμεινώνδα Δεληγιώργη. Το Εθνικόν Κομιτάτον υποστήριξε την ανάπτυξη του κοινοβουλευτισμού και τον εκσυγχρονισμό της χώρας, οικονομική ανάπτυξη και μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση και το στρατό, όπως και πολιτισμική εξάπλωση στην Οθωμανική αυτοκρατορία.

ΘΕΜΑ Α2

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν, γράφοντας στο τετράδιό σας το γράμμα που αντιστοιχεί στην κάθε πληροφορία και δίπλα του τη λέξη **Σωστό**, αν η πληροφορία είναι σωστή, ή τη λέξη **Λάθος**, αν η πληροφορία είναι λανθασμένη:

- α. Το μεγαλύτερο μέρος του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας, τον πρώτο αιώνα της ανεξαρτησίας της, αφορούσε γεωργικά προϊόντα.
- β. Στο χώρο της έγγειας ιδιοκτησίας το οθωμανικό δίκαιο δεν διέφερε από το βυζαντινορωμαϊκό που υιοθέτησε το ελληνικό κράτος.
- γ. Το έργο της διάνοιξης της διώρυγας της Κορίνθου ξεκίνησε το 1881 από μια υπερβολικά αισιόδοξη αμερικανική εταιρεία.
- δ. Το κόστος των Βαλκανικών πολέμων ήταν σημαντικό, δεν κλόνισε όμως την εθνική οικονομία, όπως συνέβαινε με τις στρατιωτικές κινητοποιήσεις του 19ου αιώνα.
- ε. Η Τράπεζα της Ελλάδος πολύ γρήγορα, μετά τη λειτουργία της, πέτυχε σταθερές ισοτιμίες της δραχμής με τα ξένα νομίσματα.

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

- α. Σωστό
- β. Λάθος
- γ. Λάθος
- δ. Σωστό
- ε. Σωστό

ΘΕΜΑ Β1

Ποιοι ήταν οι στόχοι του εκσυγχρονιστικού προγράμματος του τρικουπικού κόμματος και ποιες προσπάθειες έγιναν για την υλοποίησή του;

Μονάδες 12

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Σχολικό βιβλίο σελ. 80

Το τρικουπικό κόμμα ήδη από το 1875 παρουσίασε ένα συστηματικό πρόγραμμα εκσυγχρονισμού της χώρας, αρκετά κοντά στις αντιλήψεις του Κουμουνδούρου, το οποίο προέβλεπε:

- συγκρότηση κράτους δικαίου,
- εξορθολογισμό της διοίκησης, κυρίως με τον καθορισμό των προσόντων των δημοσίων υπαλλήλων, ώστε να περιοριστεί η ευνοιοκρατία,
- ανάπτυξη της οικονομίας και κυρίως ενίσχυση της γεωργίας,
- βελτίωση της άμυνας και της υποδομής, κατά κύριο λόγο του συγκοινωνιακού δικτύου της χώρας.

(Προαιρετικά, μπορεί να αναφερθεί από σχολικό βιβλίο σελ. 81: Ο Τρικούπης θεωρούσε το κράτος ως μοχλό της οικονομικής ανάπτυξης και επιδίωκε τον εκσυγχρονισμό με κάθε κόστος.)

Για την υλοποίηση αυτού του προγράμματος έγιναν οι εξής προσπάθειες:

1. οργανωτικές μεταβολές και βελτίωση των οικονομικών του κράτους, με την αύξηση των φόρων και τη σύναψη δανείων και
2. παροχή κινήτρων στην ιδιωτική πρωτοβουλία για επενδύσεις.

(Προαιρετικά, μπορεί να αναφερθεί από σχολικό βιβλίο σελ. 81 : Στα εδάφη της Θεσσαλίας, στα οποία κυριαρχούσε η μεγάλη ιδιοκτησία, οι τρικουπικοί υποστήριζαν τους μεγαλογαιοκτήμονες.)

(Προαιρετικά, ως επίλογος στα παραπάνω μπορεί να αναφερθεί: Οι τρικουπικοί ακολούθησαν με συνέπεια αυτό το πρόγραμμα, το οποίο όμως είχε ως αποτέλεσμα την εξάντληση των φορολογουμένων και την υπερβολική επιβάρυνση του προϋπολογισμού. Το 1893 το κράτος κήρυξε πτώχευση).

ΘΕΜΑ Β2

Για ποιους λόγους η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (ΕΑΠ) κατά την αποκατάσταση των προσφύγων έδωσε προτεραιότητα:

- α. στην ανάπτυξη της γεωργίας; (μονάδες 6)
- β. στην εγκατάσταση των προσφύγων στη Μακεδονία και στη Δυτική Θράκη; (μονάδες 7)
- Μονάδες 13

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Σχολικό βιβλίο σελ. 154

α. Η ΕΑΠ διέκρινε την αποκατάσταση των προσφύγων σε αγροτική (παροχή στέγης και κλήρου στην ύπαιθρο) και αστική (παροχή στέγης στις πόλεις). Μολονότι οι περισσότεροι πρόσφυγες ασκούσαν στην πατρίδα τους «αστικά» επαγγέλματα (σχετικά με το εμπόριο, τη βιοτεχνία-βιομηχανία κτλ.), δόθηκε το βάρος στη γεωργία, γιατί:

- υπήρχαν τα μουσουλμανικά κτήματα (κυρίως στη Μακεδονία, αλλά και στην Κρήτη, τη Λέσβο, τη Λήμνο και αλλού),
- αγροτική αποκατάσταση ήταν ταχύτερη και απαιτούσε μικρότερες δαπάνες,
- η ελληνική οικονομία βασιζόταν ανέκαθεν στη γεωργική παραγωγή,
- υπήρχε η πολιτική σκοπιμότητα της αποφυγής κοινωνικών αναταραχών με τη δημιουργία γεωργών μικροϊδιοκτητών αντί εργατικού προλεταριάτου.

β. Η ΕΑΠ έδωσε προτεραιότητα στην εγκατάσταση των προσφύγων στη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη καθώς:

- ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθούν τα μουσουλμανικά κτήματα και τα κτήματα των Βουλγάρων μεταναστών (σύμφωνα με τη συνθήκη του Νεϊγύ). Αυτό θα καθιστούσε τους πρόσφυγες αυτάρκεις σε σύντομο χρονικό διάστημα και θα συντελούσε στην αύξηση της αγροτικής παραγωγής,
- θα καλυπτόταν το δημογραφικό κενό που είχε δημιουργηθεί με την αναχώρηση των Μουσουλμάνων και των Βουλγάρων και τις απώλειες που προκάλεσαν οι συνεχείς πόλεμοι (1912-1922). Επιπλέον, έτσι εποικίζονταν παραμεθόριες περιοχές.

ΩΘΗΣΗ ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ ΩΘΗΣΗ

ΘΕΜΑ Γ1

Πώς αντιμετωπίστηκαν οι πρώτες στοιχειώδεις και πιεστικές ανάγκες των προσφύγων της Μικρασιατικής καταστροφής, μετά την άφιξή τους στην Ελλάδα; Να απαντήσετε συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται.

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Το φθινόπωρο του 1922 όλοι οι δημόσιοι χώροι της Αθήνας και του Πειραιά είχαν «καταληφθεί» από πρόσφυγες. Κεντρικές πλατείες και δρόμοι, δημόσιες υπηρεσίες, θέατρα, ξενοδοχεία, δημόσια λουτρά, αποθήκες και υπόστεγα «στεγάζαν» χιλιάδες ανθρώπους.

Τον Σεπτέμβριο του 1922, το υπουργείο Εθνικής Οικονομίας εξέδωσε απόφαση σύμφωνα με την οποία επιτρεπόταν η τοποθέτηση κλινών στους διαδρόμους των ξενοδοχείων. [...]

Στις αρχές Δεκεμβρίου του 1922, σύμφωνα με ανακοίνωση του γραφείου του δημάρχου Αθηνών, περίπου 70.000 πρόσφυγες διέμεναν σε 130 πρόχειρους καταυλισμούς διάσπαρτους σε ολόκληρη την πόλη. Η δημοτική αρχή επιδόθηκε σε έναν αγώνα με το χρόνο για να καθαρίσει και να διαμορφώσει κατάλληλα χώρους στους οποίους θα μπορούσαν να διαμείνουν προσωρινά οι πρόσφυγες. [...]

Χαρακτηριστική της κατάστασης που αντιμετώπιζαν οι πρόσφυγες μετά την αποβίβασή τους στο λιμάνι του Πειραιά είναι η εικόνα που καταγράφεται από την Τασία Χρυσάφη-Ακερμανίδου, ένα από τα παιδιά που γεννήθηκαν πάνω στα πλοία κατά τη διάρκεια μεταφοράς των προσφύγων στην Ελλάδα. [...]

Μετά από περιπλάνηση αρκετών ημερών, η οικογένεια Ακερμανίδη βρήκε στέγη με τη βοήθεια μιας γυναίκας που έμενε στη συνοικία της Γαργαρέττας κάτω από την Ακρόπολη. Ο μοναδικός χώρος που μπορούσε να τους προσφέρει ήταν ένα κοτέτσι στην αυλή του σπιτιού της. Αφού πρώτα έσφαξε τη μοναδική κότα που είχε και ασβέστωσε καλά το χώρο, το κοτέτσι αποτέλεσε το πρώτο «σπίτι» της οικογένειας Ακερμανίδη για έναν τουλάχιστον μήνα μετά την άφιξή της στην Αθήνα.

Μενέλαος Χαραλαμπίδης, «Πρόσφυγες και γηγενείς στη μεταπολεμική Αθήνα. Πτυχές μιας δύσκολης συνύπαρξης», στο: Αρτ. Ψαρομήλιγκος και Βασιλική Λάζου (επιμ.), *Ιστορία της Μικράς Ασίας*, Αθήνα 2011, σσ. 9-11 (διασκευή).

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

«Βλέπετε εκεί;», μας λέει ο βαρκάρης. «Είναι η εκκλησία του Αγίου Νικολάου. Εκεί έχουν μαζευτεί πολλοί πρόσφυγες. Πηγαίνετε κι εσείς».

Πράγματι, προχωράμε και φτάνουμε στην εκκλησία. Η εκκλησία ήταν γεμάτη από κόσμο. [...] Κάποια στιγμή, μετά από ώρες, που μου φάνηκαν αιώνες, ξημέρωσε, και με τις πρώτες χλομές ακτίνες του ήλιου κινήσαμε να βρούμε το σπίτι του συγγενή μας, του Γιάννη του Σιδέρη. Ξέραμε πως έμενε στην οδό Ευκλείας 6. Τυχεροί μέσα στα τόσα που μας συνέβαιναν, βρήκαμε το δρόμο πολύ κοντά στην εκκλησία όπου είχαμε διανυκτερεύσει. Χτυπάω την πόρτα του σπιτιού που μας δείξανε. Μου άνοιξαν κάποιοι άνθρωποι, ενοικιαστές κι αυτοί στο ίδιο κτίριο. Τότε στην Ελλάδα η φτώχεια ήταν μεγάλη. Πέντε έξι οικογένειες νοίκιαζαν ένα σπίτι και είχαν κοινή κουζίνα. Μας καλοδέχτηκαν οι άνθρωποι κι έστειλαν να ειδοποιήσουν το θείο μου το Γιάννη. Όλοι μας φρόντισαν και μας έβαλαν να φάμε κι εμείς τους ρωτούσαμε αν είχαν δει τους δικούς μας.

Φιλώ Χαϊδεμένου, *Τρεις αιώνες, μια ζωή*, Αθήνα 2005, σ. 146.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

Η μεγάλη έξοδος των χριστιανών από τη Μικρά Ασία είχε ξεκινήσει. [...] Οι γυναίκες και τα παιδιά χωρίστηκαν από τους άντρες τους, στριμώχτηκαν στα πλοία και διαπεραιώθηκαν στον Πειραιά ή στη Θεσσαλονίκη. Έφτασαν, καθώς σημειώνουν όλοι οι παρατηρητές, χωρίς καμία βούληση. Πέρασαν μήνες στα αυτοσχέδια προσφυγικά στρατόπεδα, όπου ζούσαν κάτω από σκηνές, στον περιβόλο του ναού του Ολυμπίου Διός στην Αθήνα, και σε άλλα στρατόπεδα, ενώ φιλόξενοι εθελοντές τους εφοδίαζαν με σούπα, ψωμί και κουβέρτες, ώσπου να βρουν τη θέληση να σταθούν ξανά στα πόδια τους.

Michael Llewellyn Smith, *Το όραμα της Ιωνίας: Η Ελλάδα στη Μικρά Ασία, 1919-1922* (μτφρ. Λίνα Κάσδαγλη), Αθήνα 2002, σσ. 550-551.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(Πρόλογος, σχολικό βιβλίο σελ. 146)

Συνολικά, το φθινόπωρο του 1922 έφθασαν στην Ελλάδα περίπου 900.000 πρόσφυγες (ανάμεσά τους και 50.000 Αρμένιοι). Σύμφωνα με όσα προσθέτει το τρίτο παράθεμα, κατά τη μετακίνηση αυτή, η οποία υπήρξε η πρώτη φάση της μεγάλης εξόδου των χριστιανών από τη Μικρά Ασία, συμμετείχαν κυρίως γυναίκες και παιδιά, που χωρίστηκαν από τους άντρες των οικογενειών τους. Οι πρόσφυγες αυτοί υποχρεώθηκαν να συνωθιστούν σε πλοία για να μεταφερθούν προς τα λιμάνια του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης.

(σχολικό βιβλίο σελ. 148, 149)

Σύμφωνα με τις ιστορικές μας γνώσεις, στην αρχή το κράτος αντιμετώπισε με τα μέσα που διέθετε τις πρώτες στοιχειώδεις και πιεστικές ανάγκες των προσφύγων: διατροφή, προσωρινή στέγαση, ιατρική περίθαλψη. Κινητοποιήθηκαν επίσης ιδιώτες, ατομικά ή οργανωμένα. Αποφασιστική, ιδιαίτερα για την ιατρική περίθαλψη και την παροχή φαρμάκων, υπήρξε η δραστηριοποίηση στην Ελλάδα ξένων φιλανθρωπικών οργανώσεων. Διενεργήθηκαν έρανοι, οργανώθηκαν πρόχειρα συσσίτια και έγινε προσπάθεια για καθημερινή διανομή ψωμιού, παροχή ρουχισμού και άλλων ειδών πρώτης ανάγκης. Το κείμενο του Michael Llewellyn Smith επιβεβαιώνει αυτή τη φιλανθρωπική δραστηριότητα, αναφέροντας ότι διάφοροι εθελοντές προσέφεραν σούπα, ψωμί και κουβέρτες με στόχο να καλυφθούν οι ανάγκες των προσφύγων, ώσπου αυτοί να κατορθώσουν να επιβιώσουν με δικές τους δυνάμεις.

Με την άφιξη των προσφύγων, το έργο της προσωρινής στέγασης ανέλαβε το Υπουργείο Περιθάλψεως, που ενισχύθηκε με έκτακτο προσωπικό. Στη συνέχεια το Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων (ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1922) ανήγειρε ξύλινα παραπήγματα για τη στέγαση των προσφύγων. Πλήθος ξεπρόβαλαν οι αυτοσχέδιες κατασκευές που χρησίμευαν ως προσωρινά καταλύματα (καλύβες, παράγκες, σκηνές) γύρω από τις πόλεις, σε πλατείες ή στα κενά οικοπέδα των πόλεων. Το πρώτο από τα κείμενα που δίνονται προσθέτει ότι τον Δεκέμβριο του 1922, ο Δήμος Αθηναίων υπολόγισε ότι περίπου 70.000 πρόσφυγες βρίσκονταν εγκατεστημένοι σε 130 πρόχειρους καταυλισμούς, οι οποίοι είχαν αναπτυχθεί σε διάφορα σημεία της πρωτεύουσας. Οι υπηρεσίες του δήμου μάλιστα υποχρεώθηκαν να εργαστούν εντατικά για να διαμορφώσουν σε σύντομο χρονικό διάστημα τα σημεία όπου θα μπορούσαν να αναπτυχθούν αυτοί οι προσωρινοί καταυλισμοί. Το τρίτο από τα κείμενα που δόθηκαν προσθέτει επίσης ότι στους καταυλισμούς αυτούς, τους οποίους αποκαλεί «στρατόπεδα», οι πρόσφυγες παρέμειναν σε σκηνές για χρονικό διάστημα κάποιων μηνών. Ένας από αυτούς τους καταυλισμούς μάλιστα εντοπίζεται στον περιβάλλοντα χώρο του ναού του Ολυμπίου Διός, ενώ το ίδιο κείμενο επιβεβαιώνει και την ύπαρξη άλλων στρατοπέδων σε διάφορα σημεία της Αθήνας.

Εκτός από τους υπαίθριους χώρους όπου εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες, σύμφωνα με τις ιστορικές μας γνώσεις, δεν έμεινε χώρος στεγασμένος που να μη χρησιμοποιήθηκε: σχολεία, εκκλησίες και τζαμιά, στρατώνες, θέατρα, δημόσια κτίρια, αποθήκες, υπόγεια. Την πληροφορία αυτή επιβεβαιώνει το πρώτο παράθεμα, στο οποίο αναφέρεται ότι οι πρόσφυγες «κατέλαβαν» όλους τους δημόσιους χώρους στην πρωτεύουσα και στον Πειραιά. Το ίδιο κείμενο επιβεβαιώνει τη χρήση διαφόρων χώρων, όπως πλατειών και οδών, κτήρια δημόσιων υπηρεσιών, θεάτρων, ξενοδοχείων, δημόσιων λουτρών, αποθηκευτικών χώρων, υποστέγων. Το κείμενο του Χαραλαμπίδη μάλιστα προσθέτει ότι για τη διαχείριση του υπερβολικά μεγάλου αριθμού προσφύγων, το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας επέτρεψε από τον Σεπτέμβριο του 1922, την τοποθέτηση κρεβατιών ακόμα και στους διαδρόμους των ξενοδοχείων. Επιτάχθηκαν τα άδεια σπίτια σε όλη την

Επικράτεια. Καταλήφθηκαν ακόμη και κατοικούμενοι χώροι, οι ένοικοι των οποίων μοιράστηκαν την κατοικία τους με τους πρόσφυγες.

Το πρώτο παράθεμα απεικονίζει με γλαφυρό τρόπο τις λύσεις που υιοθετήθηκαν και το μέγεθος του προβλήματος, αναφέροντας τη διήγηση της Τασίας Χρυσάφη-Ακερμανίδου, η οποία γεννήθηκε σε πλοίο που μετέφερε πρόσφυγες στο ελληνικό έδαφος. Σύμφωνα με αυτή τη διήγηση, οι οικογένειά της αποβιβάστηκε στον Πειραιά και περιπλανήθηκε για αρκετές ημέρες ώσπου βρήκε καταφύγιο στη συνοικία της Γαργαρέττας κάτω από την Ακρόπολη. Στην περιοχή αυτή τους φιλοξένησε μία γυναίκα στο κοτέτσι που υπήρχε στην αυλή της κατοικίας της, αφού πρώτα έσφαξε τη μία κότα που διέθετε και προετοίμασε τον χώρο. Τελικά η οικογένεια Ακερμανίδη παρέμεινε στο κοτέτσι για ένα περίπου μήνα μετά την άφιξή της στην Αθήνα. Μία εξίσου γλαφυρή παρουσίαση της κατάστασης μας προσφέρει και το δεύτερο παράθεμα, στο οποίο η πρόσφυγας Φιλιώ Χαϊδεμένου περιγράφει την άφιξή της στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την περιγραφή της, ο βαρκάρης που τους μετέφερε από το πλοίο στην ακτή, συνέστησε να μεταβούν στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου, όπου είχαν μαζευτεί και άλλοι πρόσφυγες σε μεγάλο αριθμό. Σύμφωνα με την αφήγηση της Χαϊδεμένου, η εκκλησία ήταν γεμάτη πρόσφυγες και η παραμονή σε αυτή κατά τη διάρκεια της νύκτας τής φάνηκε ιδιαίτερα βασανιστική. Η οικογένειά της ωστόσο είχε την τύχη να διαθέτει κάποιον συγγενή στην περιοχή και έτσι το επόμενο πρωί προσπάθησαν να τον εντοπίσουν. Όταν έφτασαν στη διεύθυνση που γνώριζαν, διαπίστωσαν ότι εκεί κατοικούσαν αρκετοί φτωχοί ενοικιαστές. Είναι χαρακτηριστικό ότι το κτήριο μοιράζονταν πέντε ή έξι οικογένειες και είχαν μία μόνο κοινόχρηστη κουζίνα. Η Χαϊδεμένου μάλιστα σχολιάζει ότι η κατάσταση αυτών των ενοικιαστών ήταν ενδεικτική της φτώχειας που χαρακτήριζε εκείνη την εποχή την Ελλάδα. Οι ένοικοι του σπιτιού ωστόσο υποδέχτηκαν με συμπόνοια την οικογένεια της Χαϊδεμένου και έσπευσαν να καλέσουν τον θείο της. Πρώτο μέλημα της Χαϊδεμένου ωστόσο και των συγγενών της ήταν να αναζητήσουν πληροφορίες για την τύχη άλλων προσώπων με τα οποία συνδέονταν.

(Προαιρετικά, ως επίλογος στα παραπάνω μπορεί να αναφερθεί: Το πρώτο διάστημα, οι περισσότεροι πρόσφυγες ανέχονταν τις αντίξοες συνθήκες διαβίωσης, θεωρώντας προσωρινή την παραμονή τους στην Ελλάδα. Πίστευαν ότι δεν θα αργήσει η μέρα της επιστροφής. Η αίσθηση αυτής της προσωρινότητας καθυστερούσε, σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, την κοινωνική και οικονομική τους ένταξη και την ταύτισή τους με το γηγενή πληθυσμό. Μετά την υπογραφή της Σύμβασης της Λοζάνης, οι πρόσφυγες άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι το όνειρο της επιστροφής δεν επρόκειτο να πραγματοποιηθεί. Στόχος τους τώρα έγινε η βελτίωση των συνθηκών της ζωής τους και η ενσωμάτωση στη νέα πατρίδα).

ΘΕΜΑ Δ1

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε:

α. τα πολιτικά γεγονότα στην Κρήτη από τις 18 Μαρτίου 1901 μέχρι και την προκήρυξη εκλογών στο τέλος του 1904 (μονάδες 15)

και

β. τη στάση της αντιπολίτευσης στην εξαγγελία των εκλογών και τους σκοπούς της σύμφωνα και με την προκήρυξή της. (μονάδες 10)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Ο Βενιζέλος απολύθηκε από τον [Υπατο Αρμοστή] Γεώργιο και μέσα από απανωτά δημοσιεύματα στην εφημερίδα Κήρυξ των Χανίων εξήγησε τη στάση του και απάντησε στα αθηναϊκά δημοσιεύματα που τον κατηγορούσαν. [...] Στο προσωπικό του σημειωματάριο ο Βενιζέλος αναφέρεται στους λόγους της απόλυσής του από τον πρίγκιπα, θεωρώντας την ως μία πράξη επίρριψης ευθυνών στο πρόσωπό του από τον Αρμοστή, λόγω της αναποτελεσματικότητας του τελευταίου και σε μία προσπάθεια να δικαιολογήσει τη στασιμότητα και το αδιέξοδο στο οποίο είχε φτάσει το Κρητικό Ζήτημα. Χαρακτηριστικά ανέφερε: «[...] Ο πρίγκιψ εξεμάνη ακολούθως εναντίον μου, διότι περιέπιπτεν από αποτυχίας εις αποτυχίαν [...] και έπρεπε να ευρεθή ο αποδιοπομπαίος τράγος [...]».

Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης, «Η επανάσταση του Θερίσου ως εσωτερικό ζήτημα: η προσωπική διάσταση πρίγκιπα Γεωργίου-Ελευθερίου Βενιζέλου», στο: Γιώργης Μανουσάκης και Βάλια Βαρουχάκη (επιμ.), *Θέρισσον 1905. 100 χρόνια. Συνέδριο υπό την αιγίδα της Βουλής των Ελλήνων, Χανιά, 3-5 Μαρτίου 2005, Πρακτικά, Χανιά 2009*, σ. 27.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Η αδυναμία της [Αρμοστείας] να προωθήσει το ενωτικό αίτημα προς τη λύση του, διέυρνε με την πάροδο του χρόνου τις αντιδράσεις και ενίσχυσε την αντιπολιτευτική κίνηση. Ο Βενιζέλος, πολιτικά απομονωμένος μετά την απόλυση και εγκατάλειψη του προγράμματος του, τον Απρίλιο του 1901, εξέφρασε πρώτος την αντιπολιτευτική αντίδραση και πέτυχε να συσπειρώσει κάτω από το πρόγραμμά του το σύνολο των αντιπολιτευτικών δυνάμεων. Η άρνηση του πρίγκιπα Γεωργίου να αποδεχθεί οποιοδήποτε διάλογο με την αντιπολιτευτική μερίδα και η συστηματική υπονόμηση κάθε συμβιβαστικής πρωτοβουλίας έθεσε σε δοκιμασία την εσωτερική ενότητα του κρητικού λαού.

Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, «Η Κρητική Πολιτεία από το 1899», στο: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΔ', Αθήνα 1977, σ. 208 (διασκευή).

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

«Οι υπογεγραμμένοι, αποτελούντες την ηνωμένην εν Κρήτη αντιπολίτευσιν, συνελθόντες εν Χανίοις τη 26η Φεβρουαρίου 1905, αποσκοπούντες εις την εκπλήρωσιν του Εθνικού Προγράμματος, αποφασίζομεν: α) Πρώτον και κύριον μέλημα ημών έστω η επίτευξις του από αιώνων επιδιωκομένου σκοπού της ενώσεως της Κρήτης μετά της ελευθέρας Ελλάδος. β) Αδυνάτου αποβαίνοντος του σκοπού τούτου, θέλομεν επιδιώξει την πολιτικήν προσέγγισιν της πατρίδος προς την ελευθέραν Ελλάδα, μεταβαλλομένης από διεθνούς απόψεως της σημερινής καταστάσεως. γ) Μη εκπληρουμένου μηδέ του σκοπού τούτου θέλομεν επιδιώξει την αναθεώρησιν του ημετέρου συντάγματος κατά το πρότυπον του ελληνικού, όπως απαλλαγή ο τόπος του δεσποτισμού. Του προγράμματος τούτου την πραγμάτωσιν θέλομεν επιδιώξει και δι' ενόπλων λαϊκών συναθροίσεων. Εν ταις ενεργείαις ημών δεν θέλομεν επιδιώξει προσωπικήν μεταβολήν, αλλ' επελευθέρωσιν τοιαύτης θέλομεν αποκρούσει παντί σθένει και διά των όπλων έτι πάντα μη Έλληνα κυβερνήτην».

«Η προκήρυξις της αντιπολίτευσεως», 26 Φεβρουαρίου 1905.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α. (Πρόλογος, σχολικό βιβλίο σελ. 208-209, επεξεργασμένες πληροφορίες)

Στο ουσιώδες ζήτημα της διαχείρισης του εθνικού ζητήματος της ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα παρατηρήθηκε εξαρχής διάσταση απόψεων μεταξύ του πρίγκιπα Γεωργίου, ύπατου αρμοστή της Κρήτης και του Ελευθερίου Βενιζέλου, υπουργού δικαιοσύνης. Ο Γεώργιος πίστευε ότι η λύση του εθνικού ζητήματος θα ωριμάζε με συνεχείς παραστάσεις και υπομνήματα προς τις Μεγάλες Δυνάμεις, ενώ ο Βενιζέλος, βλέποντας τα πράγματα πρακτικότερα και ρεαλιστικότερα, θεωρούσε ότι η λύση έπρεπε να είναι σταδιακή, με βαθμιαίες κατακτήσεις. Ως πρώτη μάλιστα κατάκτηση θεωρούσε την απομάκρυνση των ξένων στρατευμάτων από τις κρητικές πόλεις και την αντικατάστασή τους από ντόπια πολιτοφυλακή, με Έλληνες αξιωματικούς. Η διάσταση των απόψεων στο πολιτικό ζήτημα δεν άργησε να λάβει τη μορφή προσωπικής αντιπαράθεσης.

(σχολικό βιβλίο σελ. 209-210)

Η κρίση κορυφώθηκε στις 18 Μαρτίου 1901, όταν ο Γεώργιος απέλυσε τον Βενιζέλο από το αξίωμα του υπουργού, γεγονός που επιβεβαιώνεται από το κείμενο του Ε. Χαλκιαδάκη. Το ίδιο παράθεμα συμπληρώνει ότι ο ίδιος ο Βενιζέλος στις προσωπικές του σημειώσεις θεωρούσε τον εαυτό του ως εξιλαστήριο θύμα και προέβαλλε ως πραγματικά αίτια της απομάκρυνσής του από το αξίωμα του υπουργού δικαιοσύνης τη διάθεση του πρίγκιπα Γεωργίου να αποποιηθεί των ευθυνών του στη διαχείριση του κρητικού ζητήματος, την επίλυση του οποίου όχι μόνο δεν είχε προωθήσει επαρκώς αλλά το είχε οδηγήσει σε αδιέξοδο. Για να υποστηρίξει τις απόψεις του στο εθνικό ζήτημα της Κρήτης, ο Βενιζέλος δημοσίευσε στην εφημερίδα «Κήρυξ» των Χανίων, που ο ίδιος εξέδιδε, πέντε πολύκροτα άρθρα, με το χαρακτηριστικό τίτλο «Γεννηθήτω φως». Ο Γεώργιος ακολούθησε πολιτική

αδιαλλαξίας και προχώρησε σε μέτρα περισσότερο αυταρχικά, με την απαγόρευση της ελευθεροτυπίας και με διώξεις και φυλακίσεις διακεκριμένων μελών της κρητικής αντιπολίτευσης.

Κάτω από τις συνθήκες αυτές, τα πολιτικά πράγματα στην Κρήτη οδηγήθηκαν σε πλήρες αδιέξοδο και όλες οι προσπάθειες συνδιαλλαγής των αντίπαλων πολιτικών μερίδων ναυάγησαν. Το παράθεμα Β', απόσπασμα από έργο του Σβολόπουλου, επισημαίνει την επίταση του αρνητικού κλίματος εναντίον του ύπατου αρμοστή, λόγω της αποτυχίας της προώθησης της ένωσης του νησιού με την Ελλάδα, το οποίο έλαβε τη μορφή συγκρότησης αντιπολιτευτικών ενεργειών. Βασικός εκφραστής αυτού του αντιπολιτευτικού ρεύματος υπήρξε ο Ελ. Βενιζέλος. Μάλιστα, σύμφωνα με τις ιστορικές μας γνώσεις, γύρω από τον Βενιζέλο συνασπίστηκαν όσοι ήταν δυσαρεστημένοι από την αυταρχική πολιτική του Πρίγκιπα και σχηματίστηκε μια ισχυρότατη «Ηνωμένη Αντιπολίτευσις». Άρα, όπως πληροφορεί ο ίδιος ιστορικός μελετητής η πολιτική απομόνωση του Βενιζέλου εξαιτίας της απόλυσής του και της παύσης του προγράμματός του δεν απέτρεψε όσους αντιπολιτεύονταν τον πρίγκιπα να συνταχθούν στο πλευρό του. Έμπιστοι συνεργάτες του Βενιζέλου ήταν ο Κ. Φούμης και ο Κ. Μάνος. Οι τρεις αυτοί αποτέλεσαν μια τριανδρία, που δεν δίστασε να προχωρήσει σε δυναμική αναμέτρηση με τον Πρίγκιπα. Το δεύτερο ιστορικό κείμενο προσθέτει την πληροφορία ότι ο ύπατος αρμοστής δεν είχε διάθεση να συνδιαλεχθεί με την αντιπολιτευτική πτέρυγα και με τη συνεχή στάση του που οδηγούσε κάθε προσπάθεια συμβιβασμού στο κενό κλόνισε την ενότητα και τη γαλήνη των Κρητών. Συνεπώς, αυτή ήταν η πολιτική κατάσταση στην Κρήτη όταν στο τέλος του 1904 έληξε η περίοδος της Γενικής Συνέλευσης και προκηρύχθηκαν εκλογές για την ανάδειξη 64 βουλευτών. Σύμφωνα με το σύνταγμα, 10 ακόμη θα διορίζονταν απευθείας από τον Πρίγκιπα.

β. (σχολικό βιβλίο σελ. 210)

Η αντιπολίτευση αποφάσισε να μη συμμετέχει στις εκλογές αυτές, κατήγγειλε τα ανελεύθερα μέτρα του Πρίγκιπα και κάλεσε το λαό σε αποχή. Η κατάσταση εκτραχύνθηκε στις 26 Φεβρουαρίου 1905, όταν η τριανδρία της αντιπολίτευσης και 15 άλλοι επιφανείς πολιτευτές συνέταξαν και υπέγραψαν προκήρυξη, με την οποία ζητούσαν μεταβολή του συντάγματος της Κρητικής Πολιτείας. Στην τρίτη πηγή επιβεβαιώνεται ότι οι συντάκτες αυτής της προκήρυξης προβάλλουν την ανάγκη αλλαγής του συντάγματος της κρητικής πολιτείας ώστε να προσιδιάζει στο ελληνικό και να απαλλαγούν από τη δεσποτική συμπεριφορά του ύπατου αρμοστή

Πιο συγκεκριμένα, στην προκήρυξή τους όσοι υπέγραψαν το κείμενο στα Χανιά στις 26-2-1905 ξεκάθαρα δηλώνουν τους σκοπούς που θέτουν για να υλοποιήσουν το «Εθνικό τους Πρόγραμμα», όπως το ονομάζουν. Ο πρώτος στόχος είναι η πραγματοποίηση της ένωσης του νησιού της Κρήτης με το ελεύθερο ελληνικό βασίλειο, για τον οποίο εξαρχής αγωνίζονταν. Επιπλέον, καταθέτουν ως εναλλακτική λύση, σε περίπτωση που δεν πραγματοποιηθεί η πρώτη επιδίωξη, να

τροποποιηθεί διεθνώς η ισχύουσα στην Κρήτη κατάσταση και να επιτραπεί τουλάχιστον η «προσέγγιση» με την Ελλάδα σε πολιτικό επίπεδο. Ως τελευταία πρόβλεψη, για να εξασφαλίσουν και το ενδεχόμενο της μη επίτευξης και του δεύτερου στόχου, προβάλλουν το αίτημα αλλαγής του συντάγματος που προαναφέρθηκε. Ξεκαθαρίζουν, τέλος, ότι είναι έτοιμοι να πιέσουν για την ικανοποίηση των παραπάνω αιτημάτων τους ακόμα και με ένοπλες συγκεντρώσεις. Συνεπώς, όπως προκύπτει από τα προαναφερθέντα, η προκήρυξη αυτή είναι το πρώτο επίσημο επαναστατικό κείμενο, το προμήνυμα της επανάστασης του Θερίσου. Επιπροσθέτως, τονίζεται από την προκήρυξη ότι θα αντιδράσουν βίαια και στην περίπτωση που θα γίνει προσπάθεια να τους επιβληθεί ως κυβερνήτης της Κρήτης κάποιος που δεν είναι Έλληνας. Όλοι πλέον είχαν πεισθεί ότι μια ένοπλη εξέγερση ήταν επί θύραις.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τα θέματα είναι διατυπωμένα με σαφήνεια, δεν παρουσιάζουν κάποια ιδιαίτερη δυσκολία και καλύπτουν το σύνολο της ύλης, με έμφαση στις ενότητες που ήταν εκτός ύλης πέρυσι. Τα θέματα της δεύτερης ομάδας (πηγές) προέρχονται από τα κεφάλαια Γ' (Προσφυγικό - 20^{ος} αιώνας) και Δ' (Κρητικό Ζήτημα). Θεωρούμε ότι ένας καλά προετοιμασμένος υποψήφιος μπορεί να ανταποκριθεί επαρκώς σε όλα τα ζητούμενα.

Καλή επιτυχία!

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ

ΩΘΗΣΗ

Αφειρηρία το μέλλον